

УДК 811.111`37 =512.161

TURKISH LANGUAGE AND WORD BORROWING PROBLEMS

Ozdemir D. A.

*Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского, г. Симферополь, Украина,
e-mail: ozdemir67@hotmail.com*

The problem of languages contacts and linguistic borrowing, the place of Turkish language among other languages, the historical background of the formation of the Turkish languages vocabulary are described.

Key words: linguistics, languages contacts, Turkish, French, vocabulary, vocabulary of a language, the languages borrowing.

Türkçe ve Ödünçleme problemi (2.bölüm)

Bugüne kadar ki yapılan çalışmalarda genel olarak ele alınan ödünçlemeler, dilin en önemli problemi olarak, insanlar arasında ilişkileri de içine alacak şekilde incelenmemiş olarak karşımıza çıkıyor. Türkçe oluşum süreci itibariyle çeşitli dillerle ilişki içine girdi ve kuşkusuz bunun dil üzerinde dönemler itibariyle az veya çok birtakım etkileri oldu. Değişik yönleri itibariyle karşılıklı etkileşim hala bugün de devam etmektedir. Bu etkileşimin gelmiş olduğu son durum tam olarak mercek altına alınmamış olup **problem** güncelliğini korumaktadır.

Amaç ve hedefimiz. Bu makalede, Türkiye ve Dünyada yer alan bazı Türk ve yabancı dillerin alıntılar üzerine fikirlerine temas edip geçeceğiz. Bunun yanında yerküre üzerinde konuşulan dil çeşitliliğine bakacak, alıntıların daha çok nasıl kategorize edildiğine yer verecek ve ödünçleme türleri üzerinde duracağız. Daha da özelden Türk yazı dilinin tarihine kısaca değinip devri itibariyle ödünçlemeler hakkında bilgi verilecek ve günümüzdeki duruma bakılacaktır.

Makalede şu yollar (**metot**) takip edildi. Konu incelenirken, kelimeler üzerine gözlemlenebilirlik metodundan en başta faydalandı. Onların yazı içindeki pozisyonları tasvir edilmeye çalışıldı. Alıntılarının yoğunluğu ve durumunun tarihsel ve karşılaştırılmalı halleri incelendi. Bunun yanında konuya leksikolojik açıdan bakılıp, kartografik metotlar göz ardı edilmedi.

Divânü Lûgati't-Türk'te yer alan Şu destanı, M.Ö. 330'larda Türklerin Mâveraünnehir'de oturduklarını gösteriyor. Bu tarihlerde Mâveraünnehir'e gelen İskender ordularının Türkleri sıkıştırarak Altay dağlarına çekilmelerine sebep olduklarını Şu destanından öğreniyoruz. Ancak yine bu destan, 22 Oğuz boyu ile 2 Halaç boyunun doğuya çekilmeyip eski yurtlarında kaldıklarını belirtiyor. Şu destanın bize öğrettiği bir önemli husus daha var: Motun'dan (Mete'den) 120-130 yıl önce Oğuz boyları mevcuttu. Bu boylar da Oğuz Kağan'ın çocuklarından türediğine göre Oğuz Kağan, Motun'dan yüzlerce, hatta binlerce yıl önce yaşamış olmalıydı. Belki de Türklerin mitolojik atasıydı. Ama sonra, nesilden nesile aktararak durmadan zenginleşen destan, Motun'un yaptıklarını da Oğuz Kağan'a mal etti. İşte bu tarihin şafağında ilk Türk atası Oğuz Kağan, belki de milâttan birkaç bin yıl önce, Kafkasları aşarak Anadolu, Suriye ve Mısır'a seferler yapmıştı. Bir

yandan da Hind'e, kuzeyin buzlu ülkelerine ve Moğolistan'a kadar uzanmıştı. Reşîdedin'in Câmîü't-Tevârih'inde ve Ebûlgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terâkime'sinde yer alan Oğuz Kağan, Türklerin bütün asırlarda yayıldıkları alanların adeta destana yansımış bir ifadesidir. Bu haliyle Oğuz Kağan, Türk milletinin şuuru altındaki ülkünün de timsalidir.

M.Ö. 220'lerde Tuman ve Motun'la birlikte, tarihimizi hemen hemen kesintisiz olarak takip edebildiğimiz çağlara giriyoruz. Motun (Mete), Çin fağfuruna yazdığı bir mektupta "Kuzeydeki yay çeken bütün kavimleri birleştirdim" diyordu. Bu, Mançurya'dan Kafkasların kuzeyine kadar olan bir alanı kapsasa gerektir. Ancak biz, Kafkasların ve Karadeniz'in kuzeyi ile Balkanlardaki Türk tarihini M.S. 370'lerden itibaren takip edebilmekteyiz. Kafkaslar, Karadeniz'in kuzeyi ve İdil-Ural hiç olmazsa bu tarihten itibaren, bugüne kadar, kesin şekilde Türk yurduudur.

Balkanlar ve Orta Avrupa 4. yüzyılın sonundan itibaren Türkleri tanır. Hun, Bulgar, Avar, Kuman, Uz, Peçenek Türkleri buralarda asırlarca hüküm sürerler. 14. yüzyılın sonlarında ise Osmanlı Türkleri ile Balkanlar Türk yurdu olur. Kuzey Afrika'daki Türk hâkimiyeti de 16. asırdan 18. asra kadar uzanır [14, 21-22].

Dilimizin yazılı vesikaları ancak Göktürlere kadar uzanmaktadır. Son zamanlarda Orta Asya da, M.Ö. dördüncü asra ait Türkçe birkaç cümle yazılı bulunduğu bazı malzemeler ele geçmişse de bunlar üzerindeki araştırmalar henüz devam etmektedir [14, 25].

Türk dilinin ilk yazılı metinleri 8. yüzyılda Orhun abideleriyle başlar. 8. asırdan önceki dönem bugün için karanlık dönemdir. Araştırmacılar, 6. yüzyıldan geriye doğru milâtt yıllarına kadar olan döneme Ana Türkçe (Proto-Turkic), milâttan önceki döneme ilk Türkçe (Pre-Turkic) adlarını verirler. Bu devirlere ait hiçbir metin elimize geçmemiştir. Çuvaş ve Yakut lehçeleri asıl Türkçeden bu dönemlerde ayrılmışlardır. Elimizde metin bulunmayan dönemlerde ayrıldıkları için Türk dilinin bu kollarına "lehçe" adını veriyoruz. Bu lehçelerden Çuvaşça, tarihteki Bulgar Türklerinin dili olmuştur. Bulgar Türkçesinden, idil Bulgarlarına ait mezar kitabeleri hariç bugüne intikal eden metin yoktur. Çuvaşça ve Yakutça, asırlar boyunca sadece konuşma dili olmuş, ancak son asırlarda yazı dili haline getirilmiştir. Bu yüzden, yani yazılı metinleri olmadığı için Çuvaşça ve Yakutçanın, Türk dilinin tarihî gelişme seyri içindeki macerasını takip edemiyoruz.

8. yüzyıldan, hatta birkaç küçük metinle 7. yüzyıldan itibaren, yazılı metinlerden takip edebildiğimiz Türkçe ise 13. asra kadar tek bir yazı dili olarak geldi. Köktürk, Uygur ve Karahanlıları içine alan bu döneme Eski Türkçe adı verilir. Eski Türkçe döneminde hangi boya mensup olursa olsun bütün Türkler aynı yazı dilini kullanmışlardır [14, 27].

Köktürk, Uygur ve Karahanlı devri eserleri arasında gramer yapısı bakımından çok küçük bir iki fark dışında hiçbir değişiklik yoktur. Uygur ve Karahanlı eserleri arasında sadece kelime hazinesi bakımından önemli bir fark vardı. Uygur eserlerinde Sanskritçeden girmiş veya Türkçeden yaratılmış bulunan Budizm ve Manihaizmle ilgili kelimeler; Karahanlı eserlerinde Arapça ve Farsçadan girmiş veya Türkçeden yaratılmış Müslümanlıkla ilgili kelimeler vardı. Bunlar dışındaki kelime kadrosu da yine ortak [14, 28].

Eski dilleri eski metinlerden öğreniyoruz. Türkçenin elimize geçen en eski örnekleri de 7'nci yüzyıl sonlarından geliyor. Bu zamandan 13'ncü yüzyıl başlarına, yani Moğol istilâsına kadar olan devrin Türkçesine *Eski Türkçe* diyoruz [8, 77].

Eski Türk yazı dili bu devirde üç ayrı bölgede ayrı dinlere mensup *Türkler* tarafından çeşitli yazılar kullanılmak yoluyla meydana getirilmiştir.

1. *Köktürkçe*: 7'nci yüzyıl sonlarından, yani ikinci *Köktürk Devletinin* kuruluşundan bu yana mezar taşı yazıtlarına rastlıyoruz. Bunlar Tunyukok, Költegin ve Bilge kağan anıtlarında büyük tarihî belgeler ölçüsünü alıyor.

Köktürk yazısı taş, bazen da ağaç üzerine yazılan runik bir yazıdır. *Türklerin* kendi icatları olmalıdır. 8. ve 9 yüzyıllarda yaygındır. Yazıtlar başlıca *Yukarı Yenisey*, *Orhon* ve *Talaş* bölgelerinde bulunmuştur. *Köktürkçe* oldukça gelişmiş bir yazı dili görünüşündedir.

2. *Uygurca*: *Köktürk* ve *Maniheizt* yazılarını da kullanmış olan *Uygurlar* 9 uncu yüzyıldan bu yana *Doğu Türkistan'da* en çok *Uygur* yazısı dediğimiz bir yazıyla daha geniş bir yazı dili yaratmışlardır. Bunların çokluğu Budizm'e ait dinî eserlerdir. Edebî, tıbbî eserler ve çeşitli yazılı belgeler de bulunmuştur. Bu devirde Çince'den ve Sanskritçe'den Uygurcaya birçok çeviriler yapılmış olduğu görülmektedir. Budist olan *Uygurların* yazı dili 14 üncü yüzyıla kadar sürer.

3. *Karahanlıca*: 10 uncu yüzyılda Müslüman olan Karahanlılar *Kaşgar*, *Balasagun* ve *Yedisu* bölgelerini içine alan bir devlet kurdular. Sonra *Fergane* ve *Nehir Ötesi* şehirlerini de alırlar. Bunlar bir Müslüman Türk edebiyatı meydana getirmişlerdir. *Kur'an çevirisi*, *Kutadgubilig*, *Aybetülhakaik* bu devrin eserlerindedir. Divanü Lügatittürk bu Türkçe'nin sözlüğüdür. Bunlar da önce *Uygur* yazısıyla yazmışlar, sonraları *Arap* yazısını da kullanmaya başlamışlardır.

Üç ayrı yazı diline ait gibi görünen bu eski dil yadigârları incelendikçe görülmüştür ki hepsi aynı lehçenin ürünleridir. Aralarında ancak ağız farkları vardır. Yazı değişikliğine, bölge, din ve kültür ayrılıklarına rağmen de bunlar birbirinin, yani aynı yazı dili geleneğinin az çok devamıdır. Bu sebeple bunları *Eski Türk* yazı dili adı altında toplayabiliyoruz [8, 80].

Décsey, Proto Türkçede ödünç 313 kelimededen bahsetmiştir [11, 90]. Bu kelimeler onun verdiği Proto Türkçe-İngilizce kelime listesinde yer almayan kelimelerdir. Ödünç alınan diller arasında Moğolca zikredilmemiştir. Bu demektir ki; Décsey'ye göre henüz Proto Türkçe çağında bir Türk-Moğol kelime alışverişi, en azından Moğolcadan Türkçeye, görülmemektedir.

1. Sanskritçe ödünç kelimeler 166 adet
2. Eski Türkçedeki İranca ödünç kelimeler 28
3. Eski Türkçedeki Çince kelimeler 85
4. Eski Türkçedeki Sogdça kelimeler 28
5. Eski Türkçedeki Suriye diline ait ödünçlemeler 4
6. Eski Türkçedeki Toharca kelimeler 2
7. Eski Türkçedeki Sakaca kelimeler 1 [15, 455].

Gyula Décsey, çalışmasında Ana Türkçe döneminde Türkçenin söz varlığı üzerinde de durmuştur. Décsey, Ana Türkçenin kelime hazinesini 3.400 kelime olarak hesaplamıştır. Ona göre bu sayı aynı dönem diğer dillerin kelime hazinesine göre oldukça zengindir. Çünkü M.Ö. 4000 ile 3000 yılları arasında Ana Türkçede (Old Turkic / Proto Turkic) 3.400 kelime mevcut iken Ana-Ural (Proto-Uralic) dilinde 500, Ana-Fin-Ugor (Proto-Finno-Ugric) dilinde 1.200, Ana-Hint-Avrupa (Proto- Indo-European) dilinde 2.400 kelime mevcuttur. M.S. 800'lerde Ana-Slav (Proto-Slavic) dilinde 2.000 ve M.S. 500'lerde Ana-German (Proto-Germanic) dilinde ise 1.800 kelime mevcuttur [11, 10-11; 15, 456].

Türklerin, 13 yüzyıllık edebi dil örnekleri kuzeydoğuda tabiat dininde ve Gök Türk yazısı ile kuzeybatıda Hıristiyan dininde ve Nasturî yazısı ile güneydoğuda Buda dininde, Soğd, Uygur ve Pali yazısı ile Mani dininde Mani ve Uygur yazıları ile ve daha sonra **İslâm** dininde, Arap yazısı ile yazılmıştır [17, 532]. Gerek yabancı muhitlerin tesiri ile girmiş olan dinler ve gerek yabancılardan alınarak kısmen Türk dili hususiyetlerine göre değiştirilmiş olan alfabeler, daima aynı dilin yazı ifadesi olarak kullanılmış ve bu kültürlerden alınmaları zarurî olan bir kısım kelimeler haricinde, yazı dilinde hiçbir değişiklik vücuda gelmemiştir. Aslında birbirinden çok farklı olan bu yazı vasıtaları Türk muhitine girince, Türk'ün ananesini almak ve imlâlarına varıncaya kadar umumi vaziyete uymak mecburiyetinde kalmışlardır [7, 60].

Eğer Köktürk yazıtları incelenecek olursa bu metinlerde yabancı öğelerin sayısının pek az olduğu görülür. Dile Çince'den giren *kunçuy* 'prens', *senün* 'general', *totok* 'askeri vali' gibi unvanların ve kimi yer adlarının dışında ancak *taluy* 'deniz' sözcüğü ve kimi yazarlarca Çince kökenli olduğu ileri sürülen birkaç sözcük bunlardandır. Kendi yaptığımız sayıma göre (bkz. Aksan 1977 b, 344-347) bu yapıtlarda yabancı sözcüklerin oranı % 1'in altındadır [3, 126; 6, 45].

Türklerin, yerleşik yaşama geçtiği Uygur döneminde Şamanizm'in yanı sıra Budizm, Maniheizm, hatta Hıristiyanlığı kabul ettikleri görülmekte, bu dönemden elimizde pek çok kaynak bulunmaktadır. Uygurlardan günümüze, dinsel metinlerden masallara, bitkiyle tedaviden fal kitabına kadar değişik konularla ilgili metinler ulaşmış olup bunlar içinde Sanskrit'ten, Çince'den, Soğdca'dan ve daha başka dillerden alınmış sözcükler geçmekte, ancak bunların oranı yine Aksan'a göre % 2 ile % 5 arasında değişmekte, kimi yerlerde % 12'ye kadar çıkmaktadır. [Aksan 2007: 116].

Uygur dönemi Türkçenin, pek çok türetmeyle sözcük varlığını geliştirdiği bir evredir. Bir yandan Türkçe kök ve eklerden türetilmiş birçok yeni sözcük karşılıklı olarak bir yandan da yabancı kavramların dilde anlatım bulması için yeni türetmeler ve çeviri sözcüklerin oluşturulduğu görülmektedir. Burada, özellikle dinsel metinlerden Uygurlarcaya giren öğelere birkaç örnek vermek istiyoruz:

Soğdca'dan Türkçeye giren *tamu* 'cehennem', yine Soğdca'dan gelme *çakşapat* 'dinsel akide' ve "bir [3, 126] ay adı". Sanskritçeden Toharcaya, oradan Uygurcaya giren *açarı* "üstat, öğretmen", Sanskrit kökenli *paramit* 'erdem', Çince'den alınan *toyın* 'rahip', *titsi* 'öğrenci' bunlardan birkaçıdır [3, 127].

Eski Türkçe pek az sayıda yabancı alıntı kelime kabul etmiş olmakla birlikte zengin bir arı dil kelime dağarcığına sahiptir. Kelime yaratma gücünde gelişmiştir. Türkler tarih boyunca hep hâkim ulus olarak yaşadıklarından hakim dil baskısı görmemişler ve konuşmada dillerinin temel kelime varlığını korumuşlardır. Dilimize yabancı kelimeler hep farklı veya ileri teknik veya kültür kelimeleri olarak girmiş olup bunlarında çoğu yazı dilinde kalmıştır.

Hunlardan gelen uluslar Avrupa-Asya kıtası üzerinde pek uzun mesafelere yayılmış olduklarından *Türk (Hun) dilleri* farklı dillerden etkilenmişlerdir. Türkler Müslüman olmazdan önce başlıca Çin ve Hint-Avrupa dillerinden kelimeler aldılar. Fakat Eski Türkçede, Doğu Türkçesi alanında rastlanan daha çok din ve yönetim hayatına ait yabancı kelimelerden pek az bir kısmı Eski Oğuzcaya geçmiş görünüyor.

Lehçemizde bu en eski, kimi dolaylı alıntı kelimelerden kalan yadigârlar sayılıdır. Bildiğimiz kadar:

Sanskritçeden *bal*, Yunancadan *bez*, Çince *inci*, Orta İrancadan *şeker*, *kürküm* (safir), Orta Farsçadan *bağ*, *kamu*, Soğutçadan *kadın*, *kâğıt*, Sakacadan *don* (giysi), Toharcadan *küncüt* (susam) gibi.

Doğu Türkçesi daha çok doğudan, Çince etkilenirken Batı Türkçesinin öteden beri daha çok batıdan kelimeler aldığı anlaşılıyor. XI yüzyılda Kaşgarlı Oğuzcanın bir dereceye kadar Farsça etki alanına girmiş olduğunu belirtir. Bu zamanda iki lehçe arasındaki farklı kelimelerden bir takımı zaten daha eski zamanlarda *Hint-Avrupa dillerinden* Oğuzcaya gelmiş olmalıdır :

bal / arı yag, çetük / muş (kedi), *kent / balık, pamuk / yün, aftarı / kumgan* (bakır güğüm), *saxt / üstem* (kakma, işleme) gibi [9, 142].

Yabancı kültürlerle sıkı ilişkilerin kurulduğu, Şamanizm'in yanı sıra Buda, Mani ve Hıristiyan dinlerinin benimsendiği Uygurca evresinde ise, özellikle dinsel kavramları karşılamak, değişik dinlerin metinlerini Türkçeye aktarmak üzere pek çok türetmeler yapıldığı halde, alınma sözcüklerin de birden arttığı görülür.

İslam'ın kabul edilmesinden (X. yüzyıl) sonraki ilk dönemde ve Anadolu da gelişen Türk yazı dilinin ilk evresinde Arapça ve Farsça öğelerin sayısı yüksek değildir; başlangıçta bir bölüm Türkçe öğelerin, yabancılarıyla bir arada yaşamakta olduğu görülür. Ancak Anadolu da gelişen yazı dilinde, XIII. yüzyıldan sonra Arapçanın, özellikle yazım kanalıyla da Farsçanın etkisi durmadan artar; XVI.-XVII. yüzyıldan sonra daha büyük oranda yabancılaşma görülür. Cumhuriyet dönemine kadar süren bu gidişin sonucunda Osmanlıca adı verilen, Türkçe, Arapça ve Farsça karışımı bir yazı dili yerleşir [6, 45].

Çağdaş bilim ve tekniğin baş döndürücü ilerlemeleri, hemen her gün gerçekleştirilen yenilikler, yapılan buluşlar, ortaya atılan öneriler, durmaksızın yeni yeni kavramlar, yeni yeni nesnelere yaratıyor. Bu kavram ve nesnelere belirtmek için geleneksel terimlerle yetinmek olanaksız. Onun için boyuna yeni kelimeler yapıyor: türeten türetene, bileştiren bileştirene. Fen dalları da, insan bilimleri de bu güçlü, bu gitgide hızlanan akımın etkisi, hatta baskısı altında. Eski biçimlere yeni anlamlar yüklendiğinde de bu hareketli görünüm değişmiyor: çünkü dilbilim açısından biçim yeniliğiyle anlam yeniliği arasında nitelik yönünden bir ayrım yapılamaz; bunların her ikisi de aynı başlık altında toplanır.

Bilim ve teknikte ileri gitmiş ulusların dillerinden yeni kelimeler bazen oldukları gibi başka dillere aktarılıyor, bazen de, anadillerine saygılı bilim adamlarınca ikinci dilin öz kaynaklarıyla karşılanmaya çalışılıyor [22, 93].

Bilim ve uygulayımın baş döndürücü bir gelişme gösterdiği bir çağda yaşamaktayız. Bu gelişmeye koşut olarak, bildirişim gereksinimlerinden kaynaklanan terimsel etkinlikler, özellikle de terim üretimi ve buna bağlı çeşitli çalışmalar başka hiçbir çağda görülmeyen bir yoğunluğa ulaşmış bulunuyor. Hem aynı dilsel topluluktaki bireyler, hem de değişik diller kullanan topluluklar arasındaki bildirişim eyleminde beliren terim gereksinimini gidermek için alınan önlemler, belli bir toplumsal çevrede ortaya çıkan yeniliklerin, yapılan buluşların o çevrede olduğu gibi başka dilsel topluluklarda da yol açtığı adlandırma eylemi ivedi çözümler gerektiren birincil nitelikli sorunlar arasında yer almaktadır. Gerçekten de, özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim ya da uygulayım dalına özgü sözcükler uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlayıcı temel öğeler olduğundan, bilim ve uygulayımındaki gelişmeler yeni bir bilim dalının doğmasına yol açmıştır [22, 195].

Özel terimlerde görülen hızlı yenilenmenin yanı sıra genel dilin sözlük kesiminde karşılaşılan güçlü değişim ve yaratım sürecine yol açan nedenler arasında kuşkusuz uluslararası işbirliğinin, yeni bir uygarlık biçimine yönelişin payı büyüktür. Her dilin her döneminde değişimler olduğu bir gerçektir. Ne var ki günümüzde, söz konusu süreç son derece hızlanmış. Sözcük üretimindeki yoğunluk Türkçede olduğu gibi çağdaş uygarlığa açık öbür dillerde de ilgi çekici bir aşamaya ulaşmış bulunuyor. Bir "*sözcük patlaması*" çağında yaşadığımızı söyleyebiliriz [22, 196].

Dil değişmelerine neden olan en önemli etkenlerden birisi dili değişik konuşan kişi ya da kişilerin toplumsal konumudur. Hangi nedenle olursa olsun (örneğin ister yanlış yaptığı için, ister değişiklik yaparak ilgi çekmek için) bir konuşucu bir dilde bazı şeyleri farklı söylemeye başladığında, eğer söz konusu kişi çevresinde önemli bir toplumsal konumdaysa o konuşucunun dil tutumu çevredeki değişik konuşucular tarafından taklit edilmeye başlanır. Eğer değişikliği yapan katman toplumsal olarak önemli görülürse bu yeni kullanım giderek tüm dilsel topluluğa yayılır, iste o zaman genel dilde değişiklik ortaya çıkar. Günümüzde bu, televizyonun etkisiyle eski dönemlere oranla çok daha büyük bir hızla gerçekleşmektedir [16, 63].

Dil değişmeleri dil modaları dışında o dilin konuşucularının dünyalarının değişmesiyle de gerçekleşir. Konuşucuların dünyasının değişimi, doğadaki, teknolojiadaki, düşünce yapısındaki değişimleri içerir. Bütün bu değişimler dile de yansır. Doğanın değişmesi ve bunun gözlemlenmesi pek çok yeni kavramın oluşturulmasına ve dile yansıtılmasına, yani yeni sözcüklerin oluşturulmasına yol açmıştır. Teknolojik değişimler nedeniyle de hem dünya değişir, hem de pek çok yeni sözcük oluşturulur. Ama aslında tüm bu değişmelerin temelinde düşünsel değişimler yatar. Çünkü doğayı gözlemleyip çözümlenmek de, teknolojiyi geliştirmek de hep düşünmeye dayanır. Dilsel topluluk bilimsel çalışmalar yapan, yazınsal metinler üreten ve bu yolla sürekli yeni bilgiler edinen, düşünceler, kavramlar geliştiren bir topluluksa, o dilin yalnızca söz varlığı değişmez, dilbilgisi ve metin yapısı da değişir.

İleriki yüzyıllarda, Avrupa ülkeleri bilim dünyasına ve bu nedenle teknolojiye egemen olmaya başlayınca, İtalyanca ve Fransızcadan sözcükler alınmıştır [16, 64].

Türklerin batıya açılmaları sonucunda en çok ilişkide bulunulan ülke Fransa olduğu gibi, batı dillerinden alınma öğelerin başında da Fransızca kökenli sözcükler gelir. Özellikle Tanzimat'tan sonra kendini belli etmeye başlayan Fransızca etkisi yazın, bilim ve teknik konularındaki çeviriler, çeşitli öğretim kurumlarındaki ders kitapları ve basın aracılığıyla dilde birçok Fransızca öğenin yerleşmesine neden olmuş, özellikle toplum içindeki aydın kesimle varlıklarının Fransızcaya olan eğilimi, etkinin güçlenmesini hızlandırmıştır. Alıntılar; *şimendifer* (*ehemin de fer*), *tren* (*tren*), *vapur* (*bateau a vopeur*'den kısaltarak), *kamyon* (*camion*), *otomobil* gibi, tekniğe ilişkin öğelerden başlayarak *kanape* (*canape*), *gardrop* (*garde-robe*), *vestiyer* (*vestiaire*), *panjur* (*abat-jour*'dan bozulma) gibi eşyaya, giyim kuşama, yiyecek içeceklerle, *mersi* (*merci*), *konferans*, (*conference*), *direktör*, (*directeur*) *sekreter* (*secrtaire*) gibi değişik kavramlara, kısacası maddi ve manevi kültürle ilgili hemen bütün kavram alanlarına uzanan Fransızca etkisi yalnızca sözcüklerde kalmamıştır. Aynı zamanda çeviri öğelerin yanı sıra anlam etkilenmeleri de olmuş, çeşitli anlatım biçimleri, Türkçeye yansımıştır [6, 46-47].

Arapça ve Farsçadan sonra, ana dilimizi en çok etkilemiş dil, Fransızcadır. Özellikle Osmanlı'nın son zamanlarda Avrupa ile ilişkiler genellikle Fransa kanalıyla gerçekleş-

miştir. Fransızcanın etkisi yazın alanının yanı sıra hukuk, siyaset ve çeşitli bilim alanlarında da görülmeye başlanmış, birçok terimin yanında batı yaşamının ve düşüncesinin özellikle varlıklı ve aydın kesimlerdeki yansımalarıyla günlük yaşama ilişkin pek çok sözcük Türkçeye girmiştir [4, 120].

Avrupa'yla ilişkiler daha çok Fransızca kanalıyla gerçekleşmiş, 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra her alanda olduğu gibi yazın alanında da Fransa'yla kurulan bu ilişkiler bilim terimlerinden günlük yaşam kavramlarına kadar pek çok ögenin Fransızcadan aktarılmasına neden olmuştur. Günlük yaşamda geçen *abajur* (Fr. *abat-jour*'dan, *panjur* (yine Fr. *abat-jour*'dan), *gişe* (Fr. *guichet*), büfe (Fr. *buffet*), *kanape* (*canape*), *gardrop* (*gardc-robe*), *gazoz* (*eau gazeuse*'den), *kürdan* (*cure-dent*), *tren*, *vapur* (*bateau à vapeur* "buharlı gemi'den kısalma), *bagaj* (*bagage*), *buket* (*bouquet*), *dekor* (*decor*), *fren* (*frein*), *kalorifer* (*calorifere*), *kartvizit* (*carte visite*), *konserve* (*conserved*), *makyaj* (*maquillage*), *restoran* (*restaurant*) gibi sözcüklerin sayısı yüzleri geçmektedir. Bunlara, değişik alanlardan bilim ve teknik terimlerini de eklemek gerekir ki, çoğunluğu Latince ve Yunanca kökenli olan bu öğeler de hep Fransızca kanalıyla dile girerek yerleşmiştir. Bugün de hâlâ İngilizcenin bütün dünyadaki etkisine karşın birçok yabancı kavramın Fransızca karşılıkları dilde yerleşik olarak kullanılmaktadır. Bunlardan birkaç örnek vermekle yetineceğiz: *alternatif*, *aktüalite*, *amortisman*, *burjuva*, *delegasyon*, *devalüasyon*, *envestisman*, *federasyon*, *frigorifik*, *hipertansiyon*, *kapitülasyon*, *kordiploamatik*, *meteoroloji*, *organizasyon*, *provokatör*, *radyoaktif*, *santrifüj*, *standardizasyon*, *transformatör*, *ütopik*, *veteriner* [3, 132].

Sonuç olarak diyebiliriz ki her dil şu veya bu şekilde birbirleriyle alışverişe girer. Bunlara engel olmak demek bu dünyanın dışında her hangi bir yerde yaşamak demektir. Oda olmayacağına göre alacağımız kelimelere Türk dil tarihin derinliklerinden Türkçe karşılıklar bulmalı. Bu gerçekleştirilemediği takdirde dilimizin gramer, leksikolojik ve morfolojik yapısına uydurularak kelimeler alınmalıdır.

Daha sonraki yapılacak çalışmada alıntılarının yukarıda zikredilen leksikolojik ve morfolojik yapısı ele alınacaktır.

Bibliyografya

1. Ahanov, Kaken. Dil bilimin Esasları / Kaken Ahanov.- Ankara: TDK Yayınları, 2008.- 464 s.- ISBN 978-975-16-2085-9
2. Aksan, Doğan. En Eski Türkçenin İzlerinde / Doğan Aksan.- İstanbul: Multilingual Yayınları, 2003.- 160 s.- ISBN 975-6542-30
3. Aksan, Doğan, Türkçenin Söz Varlığı / Doğan Aksan.- Ankara: Engin Yayınevi, 2004.- 250 s.- ISBN 975-7287-89-X
4. Aksan, Doğan, Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını / Doğan Aksan.- Ankara: Bilgi Yayınevi, 2007, 184 s.- ISBN 975-494-910-7
5. Aksan, Doğan, Her Yönüyle Dil / Doğan Aksan.- Ankara: TDK Yayınları, 2009.- C 1, 162 s.- ISBN ISBN 975-16-0975-5
6. Aksan, Doğan, Her Yönüyle Dil / Doğan Aksan.- Ankara: TDK Yayınları, 2009.-C 3.- 244 S.- ISBN ISBN 975-16-0975-5
7. Arat, Reşit, Rahmeti. Türk Milletinin Dili / Reşit Arat / Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.- Ankara: Türk Dünyası El Kitabı.-2. Cilt, 1992.- 632 s.- ISBN ISBN 975-456-049-8
8. Banguoğlu, Tahsin. Eski Türkçe Üzerine / Tahsin Banguoğlu // Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 1964.- S. 77-84
9. Banguoğlu, Tahsin. Türkçenin Grameri / Tahsin Banguoğlu.- İstanbul: Baha Matbaası, 1974.-630 s.
10. Başkan, Özcan. İnsan Dilinin Doğuşu / Özcan Başkan // TDAY Belleten.- Ankara, 1968.- S. 143-156

11. Décsy, Gyula. The Turkic Protolanguage: a Computational Reconstruction / Gyula Décsy.- Indiana: Eurolingua Yayınları, 1998.-216 s.- ISBN ISBN 0931922429
12. Demir, Nurettin. Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından Bakış / Nurettin Demir // Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz.- Ankara: Anaçev Yayınları, 2003.- 168 s.- ISBN ISBN 978-975-7306979
13. Durak, Mustafa. Terimden Anlama Dilbilim / Mustafa Durak.- İstanbul: Multilingual Yayınları, 2005.-128 s.- ISBN ISBN 975-6542-55-2
14. Ercilasun, Ahmet, Bican. Türk Dünyası Üzerine İncelemeler / Ahmet Bican Ercilasun.- İstanbul: 1992.- 311 s.- ISBN 975-3380003
15. Ersoy, Feyzi. Türk Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça / Feyzi Ersoy : Doktora Tezi.- Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.- Türk Dili ve Edebiyatı.- Ankara, 2008.- 718 s.
16. Huber, Emel. Dilbilime Giriş / Emel Huber. -İstanbul: , Multilingual Yayınları, 2008.-336 s.- ISBN 975-6008-53-9.
17. İsen, Mustafa. Başlangıçtan XVIII. Yüzyıla Kadar Türk Edebiyatı / Mustafa İsen // Türkler.- Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.- S. 532-572.- ISBN 975-6782-33-1
18. Johanson, Lars. Structural Factors in Turkic language Contacts / Lars Johanson.- London and New York: Taylor&Francis publication, 2002, 186 s.- ISBN 978-0700711826
19. Karaağaç, Günay. Dil, Tarih ve insan / Günay Karaağaç.- Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.-255 s.- ISBN 975-3384157
20. Porzig, Walter. Dil denen mucize / Walter Porzig . - Ankara: TDK Yayınları, 2011.- 276 s.- ISBN 975 – 16-0718-3
21. Toklu, M., Osman. Dilbilime Giriş / Osman Toklu M.- Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.-184 s.- ISBN 978-975-338-472-8
22. Vardar, Berke Dilbilim Yazıları / Berke Vardar.-İstanbul: Multilingual Yayınları, 2001, 216 s.- ISBN 975-7262-91-X

Оздемир Д. А. Турецкий язык и проблема языковых заимствований / Д. А. Оздемир // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2012. – Т. 25 (64), № 3, ч. 1. – С. 303-310.

В статье рассматривается проблема языковых контактов и языковых заимствований, место турецкого языка среди других языков мира, исторические предпосылки формирования словарного состава турецкого языка.

Ключевые слова: лингвистика, языковые контакты, турецкий язык, французский язык, лексика, словарный состав языка, языковые заимствования.

Оздемір Д. А. Турецька мова і проблема мовних запозичень / Д. А. Оздемір // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». – 2012. – Т. 25 (64), № 3, ч. 1. – С. 303-310.

У статті розглядається проблема мовних контактів і мовних запозичень, місце турецької мови серед інших мов світу, історичні передумови формування словникового складу турецької мови.

Ключові слова: лінгвістика, мовні контакти, турецька мова, французька мова, лексика, словниковий склад мови, мовні запозичення.

Поступила в редакцію 03.09.2012 г.